ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

پەرىدە مالىك

ـــشائىر ئوسمانجان ساۋۇت بىلەن سۆھبەت

سوئال: ئوسمانجان ئاكا، ياخشىمۇ سىز؟ سىز بىلەن مەتبۇئات يۈزىدە سۆھبەت ئېلىپ بېرىش پۈرسىتىگە ئېرىشكەنلىكىمدىن تولىمۇ خۇرسەنمەن. مېنىڭچە، كىتابخانىلار سىزنىڭ ئىجادىيەت ھاياتىڭىز بىلەن تونۇشۇشنى تولىمۇ ئارزۇ قىلىدۇ. شۇڭا بۇ ھەقتە تەپسىلىيرەك سۆزلەپ بەرگەن بولسىڭىز؟

جاۋاب: مەن 1945 ـ يىلى 10 ـ ئاينىڭ 26 ـ كۈنى ماناس ناھىيىسىدە بىر قول ھۈنەرۋەن ئائىلىسىدە دۇنياغا كەلدىم. 1961 ـ يىلى شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتىنىڭ جۇڭگو تىل ـ ئەدەبىيات فاكۇلتېتىغا كىردىم. 1966 ـ يىلى ئوقۇش پۈتتۈرۈپ، مەكتەپتە ئىككى يىل تۇرغاندىن كېيىن قۇمۇلغا خىزمەتكە تەقسىم قىلىندىم. 1973 ـ يىلى 12 ـ ئاينىڭ 15 ـ كۈنى ساۋەن ھېيىسىگە يۆتكىلىپ ئىلگىر ـ ئاخىر ناھىيىلىك 2 ـ ئوتتۇرا مەكتەپ، ساۋەن دارىلمۇئەللىمىن، ناھىيىلىك 1 ـ ئوتتۇرا مەكتەپ، ناھىيىلىك 3 ـ ئوتتۇرا مەكتەپلەردە ئوقۇتقۇچى، ئىلمىي مۇدىر بولۇپ ئىشلىدىم. 1981 ـ يىلى لۇشۈن ئەدەبىيات ئىنستىتۇتىدا ئوقۇدۇم. 1986 ـ يىلى شىنجاڭ ئۇيغۇر ئاپتونوم رايونلۇق ئەدەبىيات ـ سەنئەتچىلەر بىرلەشمىسىگە يۆتكىلىپ كېلىپ ئاۋۋال «كۆۋرۈك»، كېيىن «تارىم» ژۇرنىلىدا مۇھەررىر بولۇپ ئىشلىدىم ۋە ئىشلەۋاتىمەن.

مەن تۇنجى شېئىرىمنى «شىنجاڭ گېزىتى» نىڭ 1961 ـ يىل 23 ـ ئۆكتەبىردىكى سانىنىڭ ئەدەبىيات گۈلزارى بېتىدە ئېلان قىلىش بەختىگە مۇيەسسەر بولغانىدىم. بۇ چاغلىرىمىنىڭ ھاياتىمنىڭ ئۇنىۋېرسىتېت دەۋرى باشلانغان ئىدى. ئېسىمدە قېلىشىچە، ئەينى چاغدا بەكمۇ خۇشال بولغان ئىدىم. گەرچە بۇ شېئىرنى ھازىرقى ئۆلچىمىم بويىچە شېئىر دېگىلى بولمىسىمۇ، لېكىن مەن بۇ شېئىر ئارقىلىق قىستىلىپ ـ سىغدىلىپ يۈرۈپ ئاخىر ئەدەبىيات سېپىگە كىرگەن ئىدىم. مەن بۇ يىللاردا نېگىزىدىن ئەدەبىيات قەسىرىگە كىرىشتىن ئىلگىرىكى تەييارلىق باسقۇچىنى باشتىن كۆچۈردۈم. كۆپ ئۆگەندىم، كۆپ ئىزدەندىم، كۆپ مەشق قىلدىم. چەت ئەل يازغۇچىلىرىنىڭ كىتابلىرىنى، ئۆز

كلاسسكلىرىمىزنى، خەلق ئېغىز ئەدەبىياتىنى مەنبەسى قىلدىم. ئارىلاپ شېئىرلارنىمۇ يازدىم، لېكىن بۇ نەرسىلەرنى ئۇ چاغلاردا ئېلان قىلىش تولىمۇ تەسكە توختايتتى. مەتبۇئات ھازىرقىدەك كۆپ ئەمەس ئىدى. ئۇنىڭ ئۈستىگە مۇھەررىرلەرنىڭ دىققىتىنى قوزغاشمۇ بەك تەسكە توختايتتى. «ئالمىدەك يۈرەكتە ئالمىچە سۆيگۈ» دېگەن شېئىرىم «شىنجاڭ ئەدەبىياتى» (ھازىرقى «تارىم») ژۇرنىلىنىڭ 1964 - يىللىق بىرىنچى سانىغا بېسىلغان ئىدى. مەن ئۇنىۋېرسىتېتنى تۈگىتىپ تۈرۈشۇمغا «مەدەنىيەت زور ئىنقىلابى» باشلانىدى. بۇ چاغقىچە مەن گېزىت - ژۇرناللاردا پەقەت قىسقا - قىسقا ئون نەچچە پارچە شېئىر ئېلان قىلالىغان ئىدىم. شۇنىڭ بىلەن قىزىل قىيامەتنىڭ ئىچىگە شۇڭغۇپ كەتتىم. «بىر تەرەپتە جەڭگى - جېدەللەر، بىر تەرەپتە بەزم ۋە ھامام» دېگەندەك، جەڭگى - جېدەللەرگە پىسەنت قىلماي كىتاب دۆۋىسىگە بېشىمچە كىرىپلا كەتتىم. شىنجاڭ ئۇنىۋېرسىتېتنىڭ كىتابخانىسىدا ھەر قانداق كىتاب بار ئىدى. ئوقۇش يىللىرىدا تولۇق ئىككى يىلىمىز «سوتسىيالىستىك تەلىم - تەربىيە» ۋە تۈرلۈك سىياسىي ھەرىكەتلەر بىلەن ئىسراپ بولۇپ كەتكەنىدى. ھېچكىمنىڭ ھېچكىم بىلەن كارى بولمىغان ھۆكۈمەتسىز شارائىتتا ھېكمەتلەر دەريالىسىغا غەرق بولۇپ كەتتىم. 1968 - يىلى 9 - ئايدا قۇمۇلنىڭ يىراق تاغ ئېتىكىگە جايلاشقان جىگدە يېزىسىغا خىزمەتكە تەقسىم قىلىندىم. ئاۋۇال ئىككى يىل ئېتىزدا ئەمگەك قىلدىم، كېيىن ئۇچ يىل ئوقۇتقۇچىلىق قىلدىم. مەن جىگدە دەپ ئاتالغان بۇ ماكاننى تولىمۇ ياقتۇرۇپ قالغان، ئاق كۆڭۈل، مېھنەتكەش، سادىدا دېھقانلار بىلەن بىر جان، بىر تەن بولۇپ كەتكەن ئىدىم. ھەممىلا نەرسە، باغلار، ئېتىزلار، گۈل - گىياھلار، چىغلىقلار، قۇڭغۇرۇلۇقلار، پۈتۈن ئەتراپىنى ئاپئاق چېچەكلەرگە كۆمۈۋېتىلغان كۆكلەم، تالقان - تۆكتى شەربەتلىك كۈز، ھۈزۈر - ھالاۋەتلىك قىش مەۋسۈملىرى كۆزۈمگە ئوتتەك كۆرۈنەتتى. ھاياجاندىن ھاياجان تۈغۈلاتتى. ئەتراپقا، ئادەملەرگە تەبىئەت جىلۋىلىرىگە ئىشتىياق بىلەن زەن سالاتتىم. دائىم شېئىرىي تۈيغۇدا مەستخۇش بولۇپ يۈرەتتىم. بوش ۋاقىت تاپسامىلا «خەزائىنۇل مەئانى» نى چەكسىز ھۆرمەت، تەڭداشسىز ھۈزۈر ئىچىدە ۋاراقلايتتىم. ئەشرەقەت... سۆزى بىلەن باشلىنىدىغان بۇ ئاجايىپ مۆجىزىلىك غەزەلنى مەن ئاشۇ جىگدە يېزىسىدا، كىتابلار تۆت كونا، زەھەرلىك چۆپ دېيىلىپ كۆيدۈرۈلۈۋاتقان بىر مەزگىلدە يوشۇرۇنچە ئوقۇغان ئىدىم. «يار ئەكسىنى مەيدە كۆر دەپ جامىدىن چىقتى سادا» دېگەن شېئىرىي كۆز يەنى شېئىرىي ئۈزەكنى تۇنجى قېتىم ئۇچرىتىپ، خۇددى دېڭىزدا يۈرۈپ يېڭى بىر قۇرۇقلۇق تېپىۋالغاندەك شادلانغىنىم ئېسىمدە. «رەۋزە ئەشجارى ئوتۇدۇر گۈللىرى جانمىغا ئوت، مۇمكىن ئولسا ئاندا بولماقلىق دەمى دىلدارسىز» غا ئوخشاش ئاجايىپ مىسرالار مېنى شېئىرىيەت ئوتىدا كۆيدۈرەتتى. بۈيۈك تىل ئۇستىسى، تالانتلىق شائىر تېيىپجان ئېلىيېفنى تۇنجى قېتىم ئۇزۇم ئىزدەپ بېرىپ ئۇچراشقاندا ئۇنىڭ «مەن ناۋائىغا چوقۇنمەن، ناۋائىنى كۆپ ئوقۇڭلار» دېگەن سۆزلىرىنىڭ راستلىقىغا مەك قېتىم ئىشەنگەن ئىدىم.

مەن تۇنجى شېئىرىم تۇرماق ھەممىلا شېئىرىمدىن رازى ئەمەس بىر كەيپىياتتا ياشايمەن. بىر ئىزدا توختاپ قېلىپ ئىلگىرىلىمەسلىك، تارىخقا ئايلانغان بولمىشتىن ۋاز كېچەلمەسلىك سەنئەتنىڭ ئەجىلى. ئۆز ۋۇجۇدۇمدا ئاپىرىدە بولغان بۈيۈك سەنئەت تەسىرىنى ۋەيران قىلىۋالماسلىق ئۈچۈن كەينىمگە ئەمەس ئالدىمغا قاراپ ئىنتىلىشنى قەرزىم ۋە

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار ئامبىرى

پەرزىم دەپ بىلىمەن.

سوئال: سىزنىڭ ئەدەبىي ئىجادىيەت سەپىگە كىرىپ كېلىشىڭىزگە قانداق ئامىللار تۈرتكە بولغان؟ سىزچە قايسى يىللار ئىجادىيىتىڭىزنىڭ ئەڭ جانلانغان مەزگىلى بولدى؟ ۋەكىل خاراكتېرلىك ئەسەرلىرىڭىز قايسىلار؟

جاۋاب: شېئىر يېزىشقا سەۋەبچى بولغان نەرسە شېئىرىيەت. ۋاستىلىق ۋە ۋاستىسىز ئۇستازلىرىم، ئۇيغۇر تىلىنىڭ شېئىرىي جىلۋىلىرى شەكىللەندۈرگەن شېئىرىي ھاۋا، سەنئەت گۈزەللىكىدە ئىپادىلەنگەن ئىزگۈلۈك ۋە ھەقىقەت.

مېنىڭ شېئىر ئىجادىيىتىم «شىنجاڭ ئەدەبىياتى» ژۇرنىلىنىڭ 1978 ـ يىللىق 10 ـ سانىدا ئېلان قىلىنغان ئىككى شېئىرىم بىلەن باشلانغان. شۇ چاغدىن باشلاپ ھازىرغىچە 700 دىن ئارتۇق شېئىر يازدىم. «ئالمىدەك يۈرەكتە ئالمىچە سۆيگۈ» (1982 ـ يىل)، «تاڭ لەـ رىكىلىرى» (1988 ـ يىل)، «تەڭرىتاغ شامالىرى» (ئەسلىي «تەڭرىتاغدىن ئەسكەن شامالـ لار») (1997 ـ يىل)، «تۇن تەۋىشلىرى» (2000 ـ يىل)، «تاڭلار بىلەن سۆزلىشىش» (2000 ـ يىل) قاتارلىق شېئىرىي توپلاملىرىم نەشردىن چىقتى. «ئايىمخان»، «نۇرپەنىڭ كۆزى» ناملىق توپلاملىرىم چاڭ باسقان ئارخىپىمدا يورۇقلۇق كۈتۈپ ياتىدۇ. ئىككى قېتىم مەـ لىكەتلىك مۇكاپاتقا («ۋەتىنىم سۈت بەرگەن ھالال، ئاپاق» دېگەن شېئىرىم، «تاڭ لېرىكـ لىرى» ناملىق شېئىرلار توپلىمىم)، 10 نەچچە قېتىم ئاپتونوم رايون بويىچە 1 ـ دەرىجىلىك مۇكاپاتقا، «قورشاۋ بۇزۇش ناخشىسى» ناملىق شېئىرىي تەرجىمە ئەسىرىم 1 ـ دەرىجىلىك تەرجىمە مۇكاپاتىغا ئېرىشتى.

مەن ئىجادىيىتىمنىڭ راسا گۈللەنگەن دەۋرىنى 80 ، 90 ـ يىللار بىلەن 2000 ـ يىللار دەپ قارايمەن. چۈنكى مەن بۇ يىللاردا «تاڭلار بىلەن سۆزلىشىش»، «تۇن تەۋىشلىرى»، «ساياھەت خاتىرىلىرى»، «قەشقەر كۈيلىرى»، «تاغ ناخشىلىرى»، «دەرەخ ۋە يىلتىز، نۇر ۋە سايىلار»، «ئادەم ئوسمانجان ساۋۇتىنىڭ شائىر ئوسمانجان ساۋۇتقا ئېيتقانلىرى»، «تاجىك تەرانىلىرى»، «گۈللەر سۆزلەيدۇ» قاتارلىق شېئىرلارنى يازدىم. بۇ شېئىرلار ئىجادىيىتىمنىڭ 3 ـ پەللىسىنى تەشكىل قىلىدۇ. مەن بۇ شېئىرلارنى يېزىشتا ئىپادىلەش ئۇسۇلىغا ئالاھىدە دىققەت قىلدىم. مەلۇمكى، سەنئەت ھېسسىياتلارنى ئەدەبىيات، جۈملىدىن شېئىرـ يەت ئوبرازلىق تەپەككۇرنىڭ مەھسۇلى. ئۇ ئوبراز ۋاستىسى بىلەن ئىش كۆرىدۇ. بىز ھەقىقەت بىلەن گۈزەللىكنى ئەختىن ئوبرازلارنىڭ ياردىمىدە ھېس قىلالايمىز ۋە كۆرەلەيـ مىز. شائىر شەيئىلەر تارىخىنى بايان قىلغۇچى ئەمەس بەلكى شەيئىلەر ھەقىقىدىكى ھېسسىياتنى ئىپادىلىگۈچىدۇر. بۇ ئىپادىلەش ئۇزىگە ئەلۋەتتە ئوخشىتىش، سىمۋول، سۈرەتلەش قاتارلىق ئىشارە ۋاستىلىرىنى ئۇزەك قىلىدۇ.

سوئال: ئوسمانجان ئاكا، شېئىرلىرىڭىز تىلىنىڭ گۈزەللىكى، مەزمۇننىڭ چوڭقۇرلۇقى، ھېسسىياتقا تويۇنغان بولۇشى بىلەن كىشىلەرگە مەنىۋى كۈچ ئاتا قىلىدۇ. شۇنداق ئىكەن، سىز ئىجادىيەت جەريانىدا قايسى جەھەتكە ئالاھىدە كۈچ سەرپ قىلىسىز؟ ئەسەرلىرىڭىزنىڭ تىلغا قانداق ئىشلەيسىز؟

جاۋاب: مېنىڭچە، شېئىر دېگەن رەسىم، مۇزىكا، شېئىرىيەتتىن ئىبارەت ئۈچ قۇرۇق لۇقنىڭ پاسلى ئېرىپ تۇگىگەن يەردە پەيدا بولىدىغان تەڭداشسىز گۈزەللىك مەملىكىتى. مەن شېئىرلىرىمدا پىكىر گۈزەللىكى، تىل گۈزەللىكى، شەكىل گۈزەللىكى، ئاھاڭدارلىق،

ئەۋرىشىملىككە ئالاھىدە دىققەت قىلىمەن. چوقۇم شېئىرغا كۆز بولالايدىغان مىسرالارنى يارىتىشقا تىرىشىمەن. بولۇپمۇ كېيىم سۆزىگە، ھېكمەتلىك مىسرالارنىڭ بار - يوقلىقىغا، ئوخشىتىشلارنىڭ يېڭى ۋە ئىجادىي بولۇشىغا، سۆزلەرنىڭ ئۆز جايىنى تېپىشىغا ئالاھىدە دىققەت قىلىمەن. بىرەر سۆز، بىرەر يېڭى ئوخشىتىش، بىرەر ئىجادىي پىكىر تېپىۋالسام ئۆزۈمنى چەكسىز بەختىيار سېزىپ كېتىمەن، خۇشاللىقىمدا ھەددى - ھېساب بولمايدۇ. ئاشۇ دەملەر ماڭا مىسلى بىر بايرام بولىدۇ. ئالايلۇق، «قۇلاقتا ياڭرىدى بېتخوۋېن ئەجەم» دېگەن مىسرادا مەشھۇر دۇنياۋىي كومپوزىتور بېتخوۋېن ئەجەم كۆيىنىڭ كېيىم سۆزى قىلىنغان. ناۋادا بۇ كېيىم سۆزىنىڭ ئورنىغا قالتىس، كارامەت، تەڭداشسىز دېگەن مەۋھۇم سۈپەت سۆزلىرىنى ئىشلەتكەندە بېتخوۋېن سۆزىنى ئىشلەتكەنلىكىدەك ئۇنداق ئوبرازلىق، ئۇنداق تەسىرلىك بولمايتتى.

يەنە ئالايلۇق، «نەۋالار نەۋائى، ھەۋەس ھۆۋىدا» دېگەن بۇ مىسرادىمۇ ئەھۋال يۇقىرىقىغا ئوخشاش. نەۋالارنىڭ كېيىم سۆزى ناۋائى، ھەۋەسلەرنىڭ كېيىم سۆزى ھۆۋىدا. دېمەك، بۇ مىسرا پەيدا قىلىۋاتقان شېئىرىي مۇھىت تولىمۇ يۇكسەك، تولىمۇ ئېسىل، تولىمۇ تارتىملىق، تولىمۇ چوڭ سۈپەت. ئۇنىڭ ئۈستىگە بۇ مىسرادا ئالدىنقى بىر بۆلەكتىكى ئىككى سۆز، يەنى نەۋا بىلەن ناۋائى، كېيىنكى بۆلەكتىكى ئىككى سۆز ھەۋەس بىلەن ھۆۋىدانىڭ باش ھەرپلىرى ئاھاڭداش بولۇپ، مۇئەييەن بىر ئېستېتىك تۇسنى پەيدا قىلغان.

ياشلىقنى كەينىگە ياندۇرغان،
غۇنچەم سەن، بوتامسەن، قوزلمسەن.
مەست قىلىپ خۇمارنى قاندۇرغان،
چىگگىزخان قاياتاقان بوزلمسەن.

بۇ بىر كۆپلېت شېئىردا «چىگگىزخان قاياتاقان بوزلمسەن» دېگەن مۇبالىغىلىق مىسرا پېڭى ئېماگ ۋە يېڭى ئوبرازلارنى تەشكىللەپ، شائىرنىڭ غايىۋى مېھرىبانىغا بولغان قايناق سۆيگۈسىنى جانلىق ۋە تەسىرلىك ئىپادىلىگەن. ئۇزۇبېكىستان خەلق شائىرى ئابدۇللا ئارىپوۋ ئۇرۇمچىگە كەلگەندە، ئۇنىڭ شەرىپىگە ئۇيۇشتۇرۇلغان دوستلار بەزمىسىدە «ئالەمدە كېرىكى باغرىڭدۇر ماڭا» ناملىق شېئىرىمنىڭ:

ھەستىسىز كۆزلەرنى ئىزدەيمەن دائىم،
ھەستتىن ساقلىسۇن بىزنى خۇدايىم.
دۈشمەننىڭ دوقمىدىن تىرىلمىز - دە،
دوستلارنىڭ ئوقمىدىن ئۆلمىز دائىم.

دېگەن بىر كۆپلېتىنى ئوقۇپ بەرگىنىمدە شائىر شېئىرنىڭ ئۆزىگە ياقىقانلىقىنى قايتىلاپ بىلەن ئېيتقانىدى.

دۈشمەننىڭ دوقمىدىن تىرىلىش ۋە دوستلارنىڭ ئوقمىدىن ئۆلۈش شەكىل جەھەتتىن دىئالېكتىكىلىق ئىستىلىستىكا تۇسىنى ھاسىل قىلسا، مەزمۇن جەھەتتىن چوڭقۇر پەلسەپە قاتلىمىنى ھاسىل قىلىدۇ.

سوئال: ئوسمانجان ئاكا، سىز بۈگۈنكى دەۋر ئۇيغۇر ئەدەبىيات سېپىدىكى بەلگىلىك تەسىر ۋە نوپۇزغا ئىگە ئاتاقلىق شائىر ھەم ئەدەبىي تەرجىمان. سىز ئەدەبىي ئىجادىيەت بىلەن ئەدەبىي تەرجىمىنى يۈكسەك ماھارەت ۋە مەسئۇلىيەت بىلەن بىرگە ئېلىپ بېرىۋاتىسىز. بۇ

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com

هال كىشىنى سۆيۈندۈرىدۇ. سىز هازىرغىچە قىيىنچىلىق دەرىجىسى يۇقىرى بولغان نۇرغۇن كلاسسىك ئەسەرلەرنى يۇقىرى ماهارەت بىلەن تەرجىمە قىلدىڭىز. يەنە تەرجىمە ماهارىتى، تەرجىمىدىكى مۇتلەق مىللىيلىك، تىل ئالاهىدىلىكىنى گەۋدىلەندۈرۈش جەھەتلەردە ئىزچىل ئىزدەندىڭىز، شۇنداق ئىكەن، ئۆزىڭىزنىڭ بۇ هەقتىكى تەجرىبىلىرىڭىزنى سۆزلەپ بەرگەن بولسىڭىز. ئۆزىڭىزنىڭ قايسى تەرجىمە ئەسەرلىرىڭىز ياخشى كۆرىسىز؟

جاۋاب: ئەدەبىيات ـ سەنئەت تەرجىمىچىلىكىدە بىزگە كېرىكى ئەدەبىي تەرجىمە. بىزنىڭ قەدىمكى زامانىدىكى كلاسسىكلىرىمىز ئۆز نۆۋىتىدە ناهايىتى بۈيۈك ۋە ناهايىتى تالانتلىق ئەدەبىي تەرجىمانلاردىن ئىدى. هەزرىتى ناۋائىنىڭ تۈركىي ۋە پارس تىللىرىدا ئوخشاش قىممەتتە ئەسەر يېزىشى پىكرىمىزنىڭ دەلىلى. كوماراجىۋا تەرجىمە قىلغان بۇددا نوملىرىدىكى تىلنىڭ ساپلىقى بىلەن تەرجىمىنىڭ ساپالىقلىقى كىشىنى هەيرەتتە قالدۇرىدۇ. ئەدەبىي تەرجىمە هەرقانداق بىر ئەدەبىياتنىڭ كەم بولسا بولمايدىغان بىر مۇهىم تارمىقى، ئۇ قەلەمكەشلىرىمىزنى نەمۇنە ۋە ئۈرنەك بىلەن تەمىنلەيدۇ، تېپەككۇر ۋە تەسەۋۋۇرىنى كۆچىمىزنى ئاشۇرىدۇ. 50 ـ ، 60 ـ يىللاردا، 80 ـ ، 90 ـ يىللاردا ئەدەبىي تەرجىمە جەھەتتە غايەت زور ئۈتۈقلار بارلىققا كەلدى. «ئادەمنىڭ تەقدىرى» دەك كلاسسىك هېكايىنىڭ 1957 ـ يىلى شىنجاڭدا ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە قىلىنىپ، شۇ يىلقى «تارىم» ژۇرنىلىدا ئېلان قىلىنىشى، ئۇنىڭ ئۇستىگە سوۋېت ئىتتىپاقىدا ئۇيغۇر تىلىغا 1959 ـ يىلى تەرجىمە قىلىنىپ، بېسىلغىنىدىن تەرجىمە سۈپىتى جەھەتتە روشەن هالدا يۇقىرى بولۇشى ئالاهىدە ئەهمىيەتكە ئىگە بولغان ئىدى. 70 ـ ، 80 ـ يىللاردىمۇ ئەدەبىي تەرجىمىچىلىك تازا ۋايىغا يېتىپ، چەت ئەل ۋە جۇڭگونىڭ بىرمۇنچە مەشهۇر كلاسسىك ئەسەرلىرى ئۇيغۇر تىلىغا تەرجىمە قىلىندى. «قىزىل رۇاقتىكى چۈش»، «ئۇچ پادىشاهلىق هەققىدە قىسسە»، «غەربكە سایاهەت»، «ئۆلمەلار قىسسىسى»، «تىنچ دون»، «سىپارتاك»، «تىرىلىش» قاتارلىق بۈيۈك ئەسەرلەر ئۇيغۇر ئوقۇرمەنلىرىنىڭ كىتاب ئىشكابلىرىدىن ئېتىبار بىلەن ئورۇن ئالدى. مەن ئەدەبىي تەرجىمە ساهەسىگە تۇنجى قېتىم پابلونېرودانىڭ چۈشىنىش تولىمۇ تەسكە توختايدىغان بىر تۈركۈم شېئىرلىرىنى تەرجىمە قىلهش بىلەن كىرىپ كەلگەن ئىدىم. شۇندىن بېرى ئەدەبىي تەرجىمە مېنىڭ ئىككىنچى ئىجادىيەت مەكتىپىم بولۇپ كەلمەكتە. مەن هازىرغىچە نۇرغۇن شېئىر ۋە رومانلارنى، تەنقىدىي ماقالىلەر بىلەن هېكايىلەرنى تەرجىمە قىلدىم. «قورشاۋ بۈزۈش ناخشىسى» دېگەن شېئىرىي تەرجىمەم بىرىنچى دەرىجىلىك مۇكاپاتقا ئېرىشتى. مېنىڭ ئەدەبىي تەرجىمىگە قويىدىغان تەلىپىم، ئانا تېكىستنىڭ ئۆز شەكلى بىلەن پۈرىقىنى مۇتلەق هالدا يوقىتىپ، تەرجىمە قىلىنۇاتقان تىلنىڭ شەكلى بىلەن پۈرىقىنى ئېلىش لازىملىقىنى تەكىتلەشتىن ئىبارەت.

رۇس شائىرى ژۇكوۋسكىي: «نەسىر تەرجىمانى يازغۇچىنىڭ قۇلى، نەزم تەرجىمانى شائىرنىڭ رىقابەتچىسى» دېگەن ئىدى. مەن بۇ هېكمەتكە تولىمۇ ئېتىقاد قىلىمەن. مەن شېئىرىي تەرجىمىچىلىكىمدە گۈك لیۇنىڭ «لى تەيبەينىڭ ئۆلۈمى» (باللادا)، توۋاردوۋىسكىنىڭ «خاتىرە هوقۇقى» (داستان)، سېرگېي يېسىنىنىڭ «پارس لىرىكىلىرى»، «پاسىتېرناك شېئىرلىرى»، «رۇس شائىرەلىرىنىڭ شېئىرلىرى»، بەيخۇلنىڭ «رۇيلى ناخشىلىرى»، «ئالتە لىرىكا»، ئېدۇارداس مېژىلايتىسنىڭ «ئادەم» ناملىق لېنىن مۇكاپاتىغا ئىگە

بولغان شېئىرىي تۈركۈمى، «مىۋوش شېئىرلىرى» قاتارلىق ئەسەرلەرنى، نەسرىي تەرجىمىچىلىكىمدە نۇدار دۇمبادزېنىڭ «مەڭگۈلۈك قانۇنىيەت» (لېنىن مۇكاپاتىغا ئىگە بولغان)، ليۇشاۋتاڭنىڭ «قىزىل شالداما»، «رەنا قىز كۆلى»، تېي نىڭنىڭ «ئۇزرەڭ»، فولكنىرنىڭ «بىر دەستە ئەتىرگۈل»، شېرخان مۇرتازانىڭ «يۈرەككە قۇرۇق چۈشمەيدۇ» قاتارلىق ئەسەرلەرنى ياقتۇرىمەن. مەلۇمكى، ئەدەبىيات تىل سەنئىتى. تىل سەنئىتى هامان ئۆزىگە شېئىرنى يېتەكچى قىلىدۇ. نەسرىي شەكىلدە باشلانغان تىل سەنئىتى پەللىمۇ پەللە كۆتۈرۈلۈپ ئاخىرىدا كامالەتكە يېتىپ شېئىرىي يۈكسەكلىككە كۆتۈرۈلىدۇ. ئەدەبىي تەرجىمان ئۆز تەرجىمىسىدە نەسر بىلەن نەزمنىڭ چەمبەرچاس بىرلىكىنى ئەمەلگە ئاشۇرمىسا ئۇ هەقىقىي مەنىدىكى ئەدەبىي تەرجىمان بولالمايدۇ.

سوئال: شېئىرىيەت ئىجادىيىتى ۋە شېئىرىيەت ئوبزورچىلىقى هەققىدە قانداق ئويلىرىڭىز بارلىقىنى ئاڭلاپ باقساق بولارمۇ؟

جاۋاب: شېئىرىيەت ئىجادىيىتىگە نىسبەتەن مېنىڭدە شېئىر يېڭى، ئىجادىي، ساپالىق زامانىۋى بولۇش كېرەك دېگەن تەشەببۇس بار. ئۆزۈممۇ ئىجادىيىتىمدە مۇشۇ تەشەببۇسقا قەتئىي رىئايە قىلىمەن. يېڭى، ئىجادىي، ساپالىق، زامانىۋى دېگەن ئېنىقلىمىلار ئىپادىلەش جەهەتتىكى ماهارەتكە قارىتىلغان. بۇ ئوبراز، ئوخشىتىش، ئېماگ، تەمسىل قاتارلىق سۆز زىننىتى ۋاسىتىلىرىنىڭ يېڭى، ئىجادىي بولۇشىنى كۆرسىتىدۇ. شائىرنىڭ هەقىقىي تالانتى، غايىۋى ئىدىيىلەرنىڭ ئۇلۇغلىقىنى بىر چەتكە قويۇپ تۇرۇپ قارىساق، ئىپادىلەش ماهارىتىدە، يەنى تىلدىن پايدىلىنىش، جۈملە تۈزۈش، سۆز زىننىتى ۋاسىتىلىرىنى قوللىنىش، ئوخشىتىش، ئوبراز، ئېماگ، تەمسىللەرنىڭ يېڭىلىقى جەهەتلەردە كۆرۈلىدۇ. ناۋائى، يۈسۈپ خاس هاجىپ، گۇمنام، تولىستوي، ماكسىم گوركىي، مېخايىل شولوخوفلار كەشىپ قىلغان ئوخشىتىشلارنىڭ موللىقى، ئىشلەتكەن سۆزلىرىنىڭ كۆپلىكى، جۈملە شەكىللىرىنىڭ رەڭدارلىقى، ئىپادىلەش ماهارىتى جەهەتتە ياراتقان يۈكسەك پەللىسى سۆزىمىزنىڭ يارقىن دەلىلى.

هازىرغىچە ئوبزورچىلىق نۇرغۇن نەتىجىلەرنى قولغا كەلتۈردى. خېلىلا يۇقىرى نەزەرىيىۋى سەۋىيىگە ئىگە كۈچلۈك بىر ئوبزورچىلار قوشۇنى شەكىللەندى. ئەدەبىياتىمىزدا بارلىققا كەلگەن يېڭى ئادەم، يېڭى ئەسەرلەر ئۆز ۋاقتىدا ئۆزىگە لايىق باهاسىنى ئېلىپ تۇردى. يېڭى خاهىش، يېڭى هادىسىلەر تەلقىن قىلىنىپ تۇردى. مەلۇم مەنىدىن ئېيتقاندا، ئەدەبىي ئوبزورچىلىق يەتكەن پەللە ئەدەبىياتنىڭ يەتكەن پەللىسىنى بەلگىلەيدۇ، دېيىشكە بولىدۇ. چۈنكى ئەدەبىي ئوبزورچىلىق ئەدەبىياتنى ئىلمىي نەزەرىيە بىلەن شەرهلەپ، ئىلگىرىلەش هالىتىنى ئىلمىي يوسۇندا كۆرسىتىپ، ئۆز دەۋرىدىكى تارىخىي ئورنىنى بېكىتىپ بېرىدۇ.

ئەمدى شېئىرىيەت ئوبزورچىلىقىغا كەلسەك، بۇ جەهەتتىمۇ نۇرغۇن نەتىجىلەر بارلىققا كەلدى. بىر مۇنچە شائىرلارنىڭ ئىجادىيەت يولى ۋە ئىجادىيەت ئۇسلۇبى چوڭقۇر تەتقىق قىلىنغان مەخسۇس ماقالىلەر ئېلان قىلىندى. بىر مۇنچە شائىرلارنىڭ ئەسەرلىرى هەر تۈرلۈك مۇكاپاتلارغا تەۋسىيە قىلىندى. بەزىلىرى مۇكاپاتلاندى. بۇ مۇئەييەنلەشتۈرۈشكە تېگىشلىك ئاساسىي تەرەپ. يەنە شۇنداقمۇ بىر تەرەپ باركى، ئوبزورچىلىق جۈملىدىن شېئىرىيەت ئوبزورچىلىقىدا نۇرغۇن مەسىلىلەر ساقلانماقتا. ئومۇمىي، مەۋهۇم،

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە، قەدىمىي ئەسەر ۋە قوليازمىلار نەشرى

بىر تەرەپلىمە، ھېچقاندىق نەزەرىيىۋى كۆچى بولمىغان تەنقىد ۋە باھالار كۆپ. بۇنىڭ ئەكسىچە ئىنچىكە، نەختەن، ئەتراپلىق، مۇئەييەن ئىلمىي ـ نەزەرىيىۋى سۆزلىگە ئىگە ئەمەلىي تەنقىد ۋە باھالار يوق دېيەرلىك. چوڭ گەپ قىلىدىغان، ھەددىدىن ئاشۇرىۋېتىدىغان، ماختىسا ئۇچۇرىۋېتىدىغان، سۆكسە چۆكۈرۈۋېتىدىغان، خۇددى قىزىتما جۆيلۇشىدەك بەزىدە باھالار كىشىنىڭ ھېپسىلسىنى قاچۇرىدۇ. بەزىلەر ھېچقانچە بەدئىي جېنى بولمىغان ھارلارەتسىز «ئەسەر» لەرنى كۆككە كۆتۈرۈپ «ئىنجىل»، «تەۋرات» دېيىشىپ چۈقان كۆتۈرۈشىدۇ، تېخى ھەقىقىي ئەدەبىيات بىلەن ئىستېمال ئەدەبىياتىنىڭ چەك ـ چېگرىسىنى ئېنىق ئايرىپ يەتمىگەن كىشىلەرنى ھومېر ۋە دانتىلارغا تەڭلەشتۈرۈۋېتىدۇ.

ھازىر بىزدە شائىر ۋە شېئىرلارغا قويۇلىدىغان تەلەپ ئاستىن ـ ئۈستۈن قىلىۋېتىلگەن. شائىر جۈتاۋ ئەپەندى «سىز نېمە ئۈچۈن شېئىر يېزىشنى تاشلاپ نەسرگە كۆچۈۋالدىڭىز» دېگەن سوئالغا «ھازىر شائىر ۋە شېئىرغا قويۇلىدىغان تەلەپ قالايمىقان، ئاستىن ـ ئۈستۈن قىلىۋېتىلگەن» دېگەن ئىدى. شېئىرىيەت ئادالەتسىز مۇئامىلىگە ئۇچرىۋاتىدۇ. شېئىر توپلاملىرىنى نەشر قىلدۇرۇشتا، شېئىرلارنى ئېلان قىلدۇرۇشتا، شېئىرىي ئەسەرلەرگە قەلەم ھەققى بېرىشتە، شېئىر توپلاملىرىنى مۇكاپاتقا تەۋسىيە قىلىشتا، شېئىرىيەت تەرجىمىسىنى چىلىكىدە بۇ ئەھۋال تولىمۇ گەۋدىلىك.

لايىقىدا بولمىغان نەرسە مەڭگۈ ھەقىقەت ئەمەس. مەن ئەدەبىي ئوبزورچىلىق، جۈملىدىن شېئىر ئوبزورچىلىقىنىڭ مۇستەھكەم ئىلمىيلىكتە چىڭ تۇرۇپ، ئەدەبىياتىمىزدا بارلىققا كەلگەن ھەممە ئەسەرلەر بىلەن قەلەمكەشلەرنى ۋاقتى ـ ۋاقتىدا ئادىل باھالاپ، خەلق ۋە مىللىتىمىزنىڭ مەدەنىيەت قاتلىمىنى تېخىمۇ بېيىتىش ئۈچۈن كۆرەش قىلىشىنى ئۈمىد قىلىمەن.

سوئال: ئەنئەنىۋى شېئىرىيەت ھەققىدە قىسقىچە توختىلىپ ئۆتكەن بولسىڭىز؟

جاۋاب: ئەنئەنىۋى شېئىرىيەت دېگەندە، مەن سىزنى قەدىمىي شېئىرىيىتىمىزنى يەنى ئىدىقۇت شېئىرلىرىدىن تارتىپ تا ھازىرقى زامان شېئىرىيىتىگىچە بولغان شېئىرىيەتنى كۆزدە تۇتۇۋاتىدۇ دەپ ئويلاۋاتىمەن. بۇ شېئىرىيەت ئۇزۇنىڭ ھېكمەتلىرى ۋە گۈزەللىكلىرى بىلەن ئۇيغۇر خەلقىنى دۇنيا مەدەنىيەت تارىخىدا پارلاق بىر پەللىگە كۆتۈرۈپ، چەكسىز بەختلىك قىلغان شېئىرىيەت. مەن بۇ شېئىرىيەتتىن مەڭگۈ تۈگىمەس شېئىرىيەت ئۈيغۇتمىسى بىلەن مەڭگۈ تۈگىمەس ئەقىل ـ پاراسەت، دىنىي ئېتىقادتەك قۇدرەتلىك ۋە پاكىز ئىشتىياق ئالدىم. ئۇنىڭدىكى كامالەتلىك ئىپادىلەش ئۇسۇلىنىڭ مەپتۇنى بولدۇم، ئەرەب ـ پارىس تىللىرى يۇتۇۋۇتكەن ئانا تىللىرىمىزنى تاپتىم. ھەقىقىي شېئىرىيەت بىلەن يۇزلەشتىم. ئەنئەنە مەڭگۈ ھەرىكەت ئىچىدە تۇرىدۇ. ئۇ يۇكسەك دەرىجىدىكى يۇكسىلىشچانلىققا ئىگە. ھازىرقى زامان ئىزاھات ئىلمىنىڭ پىر ئۇستازى گادامور: «ئەنئەنە ئۆتمۈش بىلەن بۈگۈننىڭ ئۈزلۈكسىز ئۇچرىشىشى، ئۈزلۈكسىز سوقۇلۇشى، ئۈزلۈكسىز توقۇنۇشۇشى ۋە سىڭىشىشى ئىچىدە بارلىققا كەلگەن خىلمۇ خىل ئىمكانىيەت ياكى ئىمكانىيەتلىك دۇنيا، يەنى بىز چۈشىنىدىغان كېلەچەك» دەپ ھېسابلايدۇ.

ئەنئەنە يىلتىز، ئەنئەنە روھ. ئەنئەنىۋى شېئىرىيەت ھازىرقى زامان شېئىرىيىتىنىڭ ئوزۇق مەنبەسى، روھ مەنبەسى، ھازىرقى زامان شېئىرىيىتى ئۇزۇنىڭ مۇجۇدىيىتىنى ئەنەنىۋى شېئىرىيەت مۇجۇدىيىتى بىلەن چەمبەرچەس باغلىغان. گەرچە بۇ نۇقتىنى بەزى

كىشىلەر تەن ئېلىشنى خالىمىسىمۇ، لېكىن تارىخىي ھەقىقەت ئاشۇنداق. ياش شائىر ئا-
دىل تۇنىياز بىر ماقالىسىدا «مېنى ئەنئەنىۋى شائىر» دەپ ئاتىدى. مەن ئۆزۈمنى ھەم ئەنئە-
نىۋى ھەم زامانىۋى قەلەمكەش دەپ قارايمەن. چۈنكى مېنىڭ يىلتىزىم ئەنئەنىۋى شېئىر-
يەتتە، ئىشتىياقىم زامانىۋى شەكىلدە جابدۇنغان زامانىۋى شېئىرىيەتتە.

سوئال: ئاممىباب شېئىرىيەت ھەققىدە توختىلىپ ئۆتكەن بولسىڭىز. بۇ ھەقتىكى يېڭى پىكىرلىرىڭىزنىڭ ياش شائىرلارغا پايدىسى تېگىپ قالسا ئەجەپ ئەمەس.

شېئىرىيەتتىكى ئاممىباباللىقنى تەشەببۇس قىلغۇچىلار ئۇنىڭدىكى ماكانىنىڭ ئومۇ-
مىلىشىشىنى كۆزدە تۇتقىنى بىلەن شېئىرىيەتنىڭ ئۆمۈرچانلىقىنى كۆزدە تۇتمايدۇ. بىر
مەزگىل شاۋقۇن ـ سۈرەنگە سەۋەب بولغان ئاشۇ بازارلىق ئەسەرلەر بىلەن «بازارلىق» كىتابلار-
نىڭ بىر مەزگىلدىن كېيىنكى تەقدىرى قانداق بولدى؟ 60 ـ يىللاردا بىر مۇنچە ئەسەرلەر ئام-
مىباباللىقى بىلەن داڭ قازانسىپ، كۆكلەرگە كۆتۈرۈلۈپ ماختالمىغانمىدى؟ ھازىر ئۇ ئەسەرلەر
ئەدەبىيات تارىخچىلىرى بىلەن ئەدەبىيات كاتالوگچىلىرىدىن باشقا ھېچكىمنىڭ ئېسىدە
يوق. ئۇلارنى ھازىر ئوقۇساقمۇ ئۇلاردىن ھاياتىيلىققا ئىگە بىرەر ھېكمەت تاپالمايمىز.

دېمەك، بۇنداق «ئاممىباب» لىق ئىشەنچلىك ئەمەس.

ئەنگلىيىنىڭ مەشھۇر ھازىرقى زامان شائىرى روبېرت گرۈېس «مەن سول قولۇمدا نەسر
يېزىپ پۈتكۈل ئاممىنى خۇش قىلىمەن، ئوڭ قولۇمدا شېئىر يېزىپ ئۆزۈمنى خۇش قىل-
مەن» دېگەن ئىدى. دېمەك، شېئىر يالغۇز ئاممىباباللىقىلا بېرىلىپ كەتمەي ئۆمۈرچاڭ-
لىققىمۇ بېرىلىشى كېرەك.

50 ، 60 ـ يىللاردىكى شېئىرىيەتكە نەزەر تاشلىساق، 80 ، 90 ـ يىللار شېئىرىيىتىدە-
كى زور ئۆزگىرىشلەرنى، بولۇپمۇ شېئىرىي پىكىرنى گۈزەل شېئىرىي شەكىللەر ئارقىلىق
ئىپادىلەشتە، تىل ئىشلىتىشتە، سۆز زىننىتى ۋاستىلىرىنى قوللىنىشتا زور ئىلگىرە-
لەشلەر بولغىنىنى كۆرەلەيمىز. بىر مىللەت، بىر خەلقنىڭ ئەدەبىياتى تەرەققىي قىلمىسا
ئۇنىڭ مەدەنىيەت سەۋىيىسىنى تەسەۋۋۇر قىلىش مۇمكىن ئەمەس. ناۋادا ناۋائى، يۈسۈپ خاس
ھاجىپلارمۇ ئاممىباب شېئىرىيەت بىلەن شۇغۇللانغان بولسا، ئۇلارنىڭ قامۇسانە ئەسەرلىرى
بىزگىچە يېتىپ كېلەرمىدى؟ ئۇلارنىڭ ئەسەرلىرى قاپلىغان بەدىئىي بوشلۇقنى نېمە بىلەن
قاپلىغان، مەدەنىيىتىمىزنىڭ مۇستەھكەم تاملىرىنى نېمە بىلەن قوپارغان بولاتتۇق؟ دېمەك،
شېئىرىيەت ئاممىباباللا بولۇپ قالماستىن بەلكى يۈكسەك، چوڭقۇر، كەڭ بولۇشى، ئومۇ-
لاشتۇرۇلۇپلا قالماي دۇنيالىق ئۆستۇرۇلۇشىمۇ لازىم. ئۆز نۆۋىتىدە شېئىرىيەت ئىشتىياق-
مەنلىرىمۇ ئۆزىنىڭ ئېستېتىك لەززەتلىنىش سەۋىيىسىنى ئۆزلۈكسىز يۇقىرى كۆتۈرۈ-
شى كېرەك.

قازاق شائىرى ئولجاس سۈلەيمانوف:

«چوققىلارنى پەسلەتمەي ئېدىرلارنى ئېگىزلىتەيلى» دەپ بىكارغا ئېيتمىغان.

يەنە بىر شائىرنىڭ:

كۆتىمەن سەندىن ئۈمىد، سەندىن جىگەر،
قىيسىاڭ ماڭا ئېگىزلىك، تېرەننى بەر.
ئاھ مۇزا، ماڭا يىراق پەللەڭنى بەر،
غايىبتىن كەل دە مېنى يۆلە دىلبەر.

دېگەن مىسرالىرىدىكى تىلەكتە مېنىڭمۇ سەمىمىي يالۋۇرۇشلىرىم بار.

ئەۋلاد گۇرۇپپىسى
www.ewlat.org
www.uyghurkitap.com
ئۇيغۇرچە ماقالە ئوقىلىشى ئەسەرلىرىنى ئىلىپ ئوقۇپ ئۇلارنى ئامبىرى

سوئال: شېئىرىيىتىمىزنىڭ ھازىرقى ھالىنى ھەققىدە ئويلىنىپ باقتىڭىزمۇ؟

جاۋاب: شېئىرىيەتنىڭ ھازىرقى پەللىسى 50 ـ يىللار مابەينىدىكى تەرەققىياتنىڭ نەتىجىسى. خۇددى مايسىنى تارتىپ ئۆستۈرگىلى بولمىغاندەك شېئىرىيەتنىمۇ بىر كۈندىلا ئاخىرقى پەللىگە ئىتتىرىپ ئاپارغىلى بولمايدۇ. شېئىرىيەتنىڭ مەڭگۈ ئاخىرقى پەللىسى يوق. شېئىرىيىتىمىز نۇرغۇن سەرگۈزەشتلەرنى بېشىدىن ئۆتكۈزگىنىگە قارىماي، مۇئەييەن نەتىجىلەرگە ئىگە بولدى. بولۇپمۇ سۈپەت جەھەتتە تاڭ قالغۇدەك دەرىجىدە ئۆستى. بۇ ئۆسۈش، بۇ ئىنقىلاب ئالدى بىلەن ئىپادىلەش ئۇسۇلى جەھەتتە كۆرۈلدى. كىشىنى خۇشال قىلىدىغىنى شۇكى، بىزنىڭ شېئىرىيىتىمىز ئۆزىدە زامانىۋى شېئىرىيەتنىڭ نۇرغۇن ئۇزغۇن ئامىللىرىنى تەييارلىدى. كەمچىلىك، يېتەرسىزلىك، بىر تەرەپلىمىلىك، قاتمالىقلار بولسا ۋاقىتنىڭ سۈزگۈچىدىن مەڭگۈ ئۆتەلمەيدۇ.

سوئال: سىز شېئىرىيىتىمىزنىڭ پېشىۋالىرىدىن بولغان مەرھۇم روزى سايىت بىلەن مەھەممەتجان راشىدىنغا قانداق باھا بېرىسىز؟

جاۋاب: ئالدى بىلەن شۇنى كۆرسىتىپ ئۆتەيكى، مەن ئۇيغۇر تىلىدا ئەسەر يازغان قەلەمداشلىرىمنىڭ ھەرقانداق ئەسىرىگە ھۆرمەت بىلەن قارايمەن. ھەرگىزمۇ ھەسەت قىلمايمەن. بۇ گېپىم مەڭگۈ راست. مېنىڭدە ھاكچىنىڭ ئۇنچىغا ياكى ئۇنچىنىڭ ھاكچىغا قارىغان كۆزى يوق. مۇھەممەتجان راشىدىن، روزى سايىتلار 80 ـ 90 ـ يىللاردا جانبازلىق كۆرسەتكەن شېئىرىيەت چولپانلىرى. مەن ئۇلار يازغان نۇرغۇن شېئىرلارنىڭ مەسئۇل مۇھەررىرى.

بىر شائىرنىڭ ھەممىلا شېئىرى مۇكەممەل بولۇۋەرمەيدۇ. لېكىن مەن شائىرنى بۇنىڭ ئۈچۈن ئەيىبلىمەيمەن. مەن پەقەت ئۇنىڭ ياخشى يېزىلغان شېئىرلىرىنى ئوقۇپ ھۇزۇرلىنىمەن.

م. راشىدىننىڭ ناخشا بولۇپ تاراپ كەتكەن «كەپتىرىم»، «كەلسەڭ ئەگەر بۈگۈن كەل يارىم، تاڭنا كەلسەڭ بۇ چىرايىم يوق» دېگەن ھايات ۋە ياشلىققا ئوقۇلغان مەدھىيىلىرى ئەكس ئەتتۈرۈلگەن شېئىرلىرىنى كۆزۈمگە لىققىدە ياش ئېلىپ تۇرۇپ ئوقۇغان. روزى سايىتنىڭ ھازىرقى ھايات كۆرۈنۈشلىرىگە تويۇنغان بىر مۇنچە شېئىرلىرىنى ھەۋەس بىلەن ئوقۇغان ۋە ئۇلارنى تەھرىرلىگەن ئىدىم. ئەدەبىياتتا ھېچكىم ـ ھېچكىمنىڭ ئورنىنى باسالمايدۇ. پەقەت ئۇ ھاياتتا كىم بولسا، ئىجادىيەتتىمۇ ئۆز ئورنى، ئۆز سالمىقى، ئۆز تىنىقى، ئۆز قەدىمى بار بولغان شۇ كىشى بولۇشى كېرەك. مەن بۇ يەردە م. راشىدىنغا ئۇزۇن ئۆمۈر، قايناق شېئىرىي ئىلھام، چەكسىز بەخت تىلەيمەن.

روزى سايىتنىڭ جايى جەننەتتە بولغاي!

سوئال: ئوسمانجان ئاكا ئۆزىڭىزنىڭ ئىجادىيەت ئۇسلۇبى، ئىجادىيەت ئادىتى ھەققىدە توختىلىپ ئۆتكەن بولسىڭىز؟

جاۋاب: دېگەنلىرىڭىز راست. ھەر قانداق بىر يازغۇچىنىڭ ئۆزىگە خاس ئىجادىيەت ئۇسۇلى يەنى ئىجادىيەت ئۇسلۇبى بولىدۇ. ئۇسلۇب يازغۇچىنىڭ ئىچكى ئالەمى. ئۇ تاشقى ئالەمنى كۆزىتىش، ھېسابسىز ئىكىر ـ چىكىرلەر ئارىسىدىن ئۆزىگە كېرەكلىك بەدىئىي ئېلېمېنتلارنى تاللاش ۋە ئۇلارنى كېرەكلىكى بويىچە جايلاشتۇرۇش، تىل تاۋلاش، جۈملە تۈزۈش جەھەتلەردە پەقەت ئۆزىگىلا خاس خۇي ـ مىجەز تونۇتىدۇ. ئىپادىلەش سەنئىتىدە پەقەت ئۆزىگىلا خاس بولغان سىرلىق سوقماقلارنى يارىتىدۇ. مەن ئەسىرىمگە شېئىرىي پىكىرگە مۇناسىۋەتسىز بولغان ھەر قانداق تەركىبنى كىرگۈزمەيمەن، ئەسەرلىرىمدە تەھرىرلەر نەشتەر

تەققۇدەك بىرەر كاۋاك قالدۇرمايمەن. ئوبرازلىق بولۇشقا، ھېكمەتلىك ئىبارىلەرنى كەشىپ قىلىشقا، تىلنىڭ ئەۋرىشىم ۋە ساپ بولۇشىغا، ئالاھىدە دىققەت قىلىمەن.

سوئال: بۇندىن كېيىنكى ئىجادىيەت پىلانلىرىڭىز ھەققىدە توختىلىپ ئۆتكەن بولساڭىز. بىرەر يېرىكرەك ئەسەر يېزىش ئويىڭىز بارمۇ؟

جاۋاب: پىلانغا ئېلىپ، كۆنتەرتىپكە كىرگۈزگەن نۇرغۇن ئەسەرلىرىم بار. ۋاقىتنى تېزگىنلەش تالانت دېگەن ئىدى ۋاك مېڭ. ۋاقىتنى تېزگىنلىسەملا بۇ ئەسەرلەرنى بىر-بىرلەپ يورۇقلۇققا چىقىرالايمەن. كېيىنكى پىلانلار ھەققىدە سۆزلەش تولىمۇ قىيىنغا توختايدۇ. ئارمانىمۇ، دەرمانىمۇ، ئىمكانىمۇ بار، ۋاقىت بولسىلا...

يېرىك ئەسەر يېزىش «قارا نىيىتىم» ھەمىشە بۇڑغۇنلاپ تۇرىدۇ. قەلەمكەشتىن ئۆز ئوقۇرمەنلىرىگە ئەسەردىن باشقا يەنە نېمە قېلىش مۇمكىن؟ يەنە كېلىپ بۇ ئەسەرلەر يېرىكتىن يېرىك بولسا قانداق ياخشى!

سوئال: سىز 1992 - يىلى «تەكرىتاغ» ژۇرنىلى ئۇيۇشتۇرغان ئوقۇرمەنلەرنىڭ رايىنى سىناش پائالىيىتىدە ئۇيغۇر شېئىرىيىتىدىكى كىتابخانلار ئەڭ ياخشى كۆرىدىغان ئۇچ شائىرنىڭ بىرى بولۇپ باھالاندىڭىز، مەملىكەت بويىچە ئاز سانلىق مىللەتلەرنىڭ ئەدەبىي ئەسەرلىرىنى باھالاپ مۇكاپاتلاش پائالىيىتىدە ئىككى قېتىم «تۇلپار» مۇكاپاتىغا ئېرىشتىڭىز، ئون نەچچە قېتىم ئاپتونوم رايون بويىچە بىرىنچى دەرىجىلىك مۇكاپاتلارغا ئېرىشىپسىز. يېقىندا يەنە، يېڭى ئەسىر ئۇيغۇر ئەدەبىياتى «گۈلزار مۇكاپاتى»نىڭ «تۆھپىكار ئەدىب مۇكاپاتى» ۋە «مۇنەۋۋەر ئەسەر مۇكاپاتى» نامزاتلىقىغا كۆرسىتىلىپ، كەڭ جامائەتچىلىكنىڭ يۇقىرى ھۆرمىتىگە ئېرىشتىڭىز. يۇقىرىقىدەك شەرەپلەرگە مۇيەسسەر بولغاندىكى تەسىراتىڭىزنى سۆزلەپ بەرگەن بولسىڭىز.

جاۋاب: ئەدەبىيات تۆھپىكارلىرى بىلەن مۇنەۋۋەر ئەدەبىي ئەسەرلەرنى باھالاپ مۇكاتلاش ئەدەبىياتىنىڭ تەرەققىياتىنى ئىلگىرى سۈرىدۇ. بۇ ئىنتايىن ياخشى ئىش. لېكىن ئەدەب بىلەن ئەدەبىياتنى تونۇش ئوڭاي ئىش ئەمەس. تارازىغا ھېسسىيات ئامىللىرى سالماق تاشلايدىغان ئىشلارمۇ خېلى ئەۋج ئېلىپ قالدى. مەن باھالىغۇچىلارغا ئۈپرىماس سەنئەت ئادالىتىنى تەلەيمەن. گۈزەللىك، بۈيۈكلۈك، مەدەنىيەتلىك بولۇشنىڭ نېگىزلىك ئۆلچىمى مېھنەتنى قەدىرلەش. بۇ مېھنەتنى كىشىلەرنى، دۇنيانى، روھىيەتنى ئۆلچەيدىغان مەڭگۈلۈك ئۆلچىمىم. ساغلام بولمىغان ساختا ئامىللارنىڭ جەددىي ۋە كەسكىن ئۆلچەملەر ئارىسىغا گويا كېزىك مىكروبىدەك كىرىۋېلىپ، ئاخىرقى ھېسابتا مەۋجۇدىيەت سالاھىيىتىمىزنى مۇتلەق بەلگىلەيدىغان مەدەنىيەت قاتلىمىمىزنى يىمىرىشىگە يول بېرىش كەچۈرگىلى بولمايدىغان ئەجەللىك نۇقسان. شۇنى تەكرار قەيت قىلىش كېرەككى، سەنئەت ئادالىتى بولمىغان يەردە ھەقىقىي سەنئەت ئەسەرلىرىگە ئېرىشىش ئەسلا مۇمكىن ئەمەس، سەنئەت ۋە سەنئەتكارنىڭ ئەڭ ئاخىرقى ۋەزىپىسى گۈزەللىك يارىتىش بىلەن مەڭگۈ راست گەپ قىلىش.

(ئابدۇر شىنجاڭ يازغۇچىلار جەمئىيىتىدە)

مەسئۇل مۇھەررىر **پاتىگۈل ئەخمەت**